

## Lukács, Benjamin, Adorno

En kritisk tilegnelse af traditionen er et uomgængeligt led i udviklingen af en aktuel litteraturkritik og litteraturvidenskabelig aktivitet, ikke sådan at forstå, at alle og enhver er nødt til at tynde sig med omfattende lærdom, men sådan at forstå, at det faglige miljø præges af det arbejde, der gøres med traditionen. Det er vanskeligt at hæve sig ud over de begrænsninger, som den situation, man arbejder i, sætter, men endnu vanskeligere er det, hvis arbejdet foregår uden kendskab til tidligere arbejde i andre situationer. Selvom vurdering ligger lige for hånden, ikke mindst i perioder, hvor der faktisk sker faglige fornyelser *Lukács*, *Benjamin* og *Adorno* er tre hovedskikkelser i den tradition en kritisk litteraturbeskæftigelse kan se sig selv i forhold til.

Politisk og socialt var de meget forskelligt placeret.

*Lukács* var meget aktivt involveret i politisk arbejde indtil han kom i mindretal på spørgsmålet om strategi i det ungarnske kommunistiske parti i tyvernes slutning, men også derefter var han direkte knyttet til centrale politiske aktiviteter, nu dog fortrinsvis i litteraturpolitiske spørgsmål. Hvordan man end vil vurdere hans arbejder, så er der en lære at drage af dem i denne henseende: *Lukács* arbejdede konstant i forhold til direkte politiske problemstillinger, hvad enten det var kampen mod revisionismen og reformismen, indoptagelsen af Rosa Luxemburgs og siden Lenins politiske teori i *Historie og klassebevidsthed*, eller det var folkefrontsstrategien i de litteraturpolitiske skrifter.

*Benjamin* var kritiker, han levede politisk set ret isoleret og måtte ernære sig gennem tilfældigt arbejde og understøttelse. Således placeret arbejdede han sig frem til en nær tilknytning til den marxistiske teori, også han reflekterede den politiske problematik i 30'erne. Hans studier i Baudelaire og det nittende århundredes Paris er studier i borgerlig og ikke mindst småborgerlig historie- og klassebevidsthed, det er arbejder, som søger at spore bl.a. historiefor nægtelsens tilblivelse for derigennem bedre at komme til klarhed over aktuelle ideologiske bevægelser. På samme måde er der forbindelsespunkter mellem hans studier i kunstnerens ændrede situation på Baudelairens tid og hans studier i den aktuelle kunstproduktions vilkår: også Brechts teater er en art dialektisk billede, et billede af en tid i forvandling, ombrydningen af forholdet mellem scene og publikum er ét spor af en historisk forandring (Hvad er episk teater?, oversat i samlingen *Kulturindustri*).

*Adorno* var en veletableret akademiker, som Benjamin en kunstkender og kunstnyder, men uden Benjamins dragning imod deltagelse i den historiske forandringsproces. Nok opfattedes den kritiske teori som det teoretiske modstykke til arbejderbevægelsen, men til nogen egentlig tilknytning kom det aldrig (det nærmeste var nok institutionelt samarbejde med Marx-Engels-Institutet i Moskva, samt enkelte parti-kommunisters medarbejderskab ved Institut for socialforskning). Adornos forfatterskab er gennemsyret af forsøget på at undvige en tænkningens instrumentalisering i forhold til den forhåndenværende repressive virkelighed, deraf på én gang dens politiske

afmagt og dens intellektuelle radikalitet. Det er ikke vanskeligt at kritisere Adorno for at være en art kulturradikal, kunstfikseret finsmager, man vil for så vidt have ret, men det vil være en fattig måde at have ret på, eftersom Adornos arbejde har haft en overordentlig stor betydning for det intellektuelle arbejde, som selve afvisningen skulle støtte sig til. Man kan - som det sker i artiklen om Benjamin og Adorno - finde, at Adorno ikke i tilstrækkelig grad har frigjort sig fra sin »cirkulationssfære-placering«, men man skal så også være opmærksom på, at han er en af de skribenter, der mest vedholdende og omfattende har analyseret »værdi-abstraktionens« indvirkning på tænkning og kunst. Man kan kritisere, at Adorno ikke solidariserede sig med studenterbevægelsen, men man skal da ikke overse, at dennes egne artikulationer ofte har været præget netop af Adornos (og hans åndsbeslægtede Marcuses) reflektionsform. Negts og Kluges bog om *Offentlighed og erfaring* blev ikke uden grund tilegnet Adorno, hans reflektionsform er gennemtrængende i bogen (omend denne er langt mindre ansvarlig over for sin fremstillingsform end Adornos skrifter). Adornos tænkning har således vist sig virksom også som middel til at genoptage sider af arbejderbevægelsens historie, som den del af venstrefløjen, der har søgt en tradition i Kominterns historie, har været tilbøjelig til at se bort fra. Også den aristokratisk isolerede Adorno har vist sig at have politiske muligheder. Det gør ikke kritik overflødig, det gør den blot mere kompliceret at gennemføre.

De to artikler vi bringer i dette nummer af *Poetik* er bidrag til en kritisk tilegnelse af Lukács, Benjamin og Adorno. Artiklen om Lukács består dels af en introduktion til Lukács' arbejder om litteratur fra 1930'erne, dels af en kritik. Artiklens konklusion er, at Lukács' arbejder lader meget tilbage at ønske, når det gælder en reelt historisk materialistisk analyse, og at hans egentlige intellektuelle forankring er den progressive borgerlige tænkning og den klassiske borgerlige realisme.

Det rigtige i denne kritik udelukker ikke, at der er meget at lære af Lukács' skrifter (ligesom der også er meget at lære af forfattere, der anser sig selv for borgerlige), blot er de ikke anvendelige umiddelbart som *metodisk* model. Artiklen om Benjamin og Adorno søger på samme måde begrænsningerne i disse forfatterskaber, en bestræbelse der - ligesom når det gælder Lukács - er et nødvendigt led i en traditionstilegnelse, men igen kun ét led. Den berettigede kritik skal heller ikke når det gælder Benjamin og Adorno skjule, at deres skrifter er blandt de mest inspirerende *også* for udviklingen af en historisk materialistisk litteraturkritik og litteraturvidenskab.

Det må her tilføjes, at på det abstraktionsniveau, Adornos og Benjamins historiefilosofiske og æstetiske tænkning behandles i den her trykte artikel, mistes noget af den kritiske styrke over for tilsyneladende urokkelige, trivielle dagligdagsfænomener, som deres skrifter *også* besidder.\* For en videre

\* Lars Mjøset har bedt os understrege, at hans artikel er blevet til i en sammenhæng, hvor selve udgangspunktet var de frugtbare perspektiver i Benjamins og Adornos arbejder, artiklens ærinde er derfor ikke en afvisning i almindelighed, men en undersøgelse af den kritiske indsigts grænser.

beskæftigelse med en materialistisk tradition på dette område vil det være givende også at bearbejde Ernst Blochs skrifter, der konsekvent undgår at forholde sig til marxismen som lærebogssystem eller at henlægge hverdagsbevidstheden til enkelte fagvidenskabelige discipliner, men derimod reflekterer marxismen og dens virkningshistorie gennem en stadig nyorganisering af konkret historisk erfaring. I tråd hermed bør man i sin berettigede skepsis over spekulative, metafysisk-artshistoriske momenter i Adorno og Benjamins historiefilosofi tage højde for, at denne blev udviklet som et i deres egne øjne nødvendigt redskab til begribelse af arkaisk-regressive træk i den tyske fascisme, forhold der ikke fuldt ud lod sig træffe gennem analyser beroende blot på kritikken af den politiske økonomi.

De to artikler giver på én gang informationer om de tre kritikere og bidrag til skærpelse af den metodiske refleksion.

*Red.*